

SNEÉ PÉTER

A szerző és szerepe

**Ludvík Vaculík: Cseh álmoskönyv.
Fordította Körtvélyessy Klára.
Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 1998**

A Kalligram Könyvkiadó mives új sorozatának egyik büszkesége Ludvík Vaculík kulcsregénye. Az író nem szorul bemutatásra, már 1968 nyarán megismerkedhettünk nevével, és jobbára csak azzal. Politikai kiáltványa, a 2000 szó (melyet a Literární listy szerkesztője állítólag néhány óra leforgása alatt készített barátainak unszolására) csupán két évtizeddel később jelenik meg magyarul is az Áramlat Független Kiadó gondozásában. Akkortájt sűrűn emlegetik, és meglehetősen hízelgő összevetésekben. Akárcsak a frank forradalmat előkészítő szellemi nagyságokat, a társadalom kovászaként szidják avagy dicsérik. Hol a nép hangjának megszólaltatója, hol felbujtó egy bűnös imperialista összeesküvésben. Főlöské szőszaporítás volna indokolni, miért nem találkozhattunk műveivel harminc esztendőn át. Jóllehet a konstruált perekből kimarad, az első nyilvánosság mélyen hallgat irodalmi tevékenységéről. Pedig korántsem hagy fel a munkával. Helyének és lehetséges szerepeinek tisztázását követően 1972-ben megalapítja az első szamizdat kiadók egyikét, a Petlicé t, és az a korszak legjelentősebb ellenzéki orgánumává válik. Aktivitásával magára vonja a belügyi szervek haragját, szoros megfigyelés alatt tartják, gyakorta zaklatják.

Jellegzetesen kelet-európai szituáció. Noha szabadlábbon marad, szüntelen éreztetik vele, hogy bármikor a rács mögé dughatják. Hivatását nem gyakorolhatja, legálisan semmiféle kenyérkeresethez nem jut. Láthatatlan falak veszik körül, mintha egy magánzárka lakója lenne Prága szívében. Aki szóba ereszkedik vele, feketelistára kerül. Megbélyegzetten tengődik, jobbára csak sorstársaival érintkezhet. Egzisztenciája bizonytalan, szeretteit komoly hátrányok érik, minden arra ösztökélné tehát, hogy a menekülést válassza, és számos barátja példáját követve elhagyja szülőhazáját.

Távoztása korántsem lenne ellenére a hatalom bitorlóinak, hiszen addig veszélyes csak, ameddig odahaza van. De egy nevével forradalmi változásokat szimbolizáló író vajon megválthat-e közönségétől, melynek sorsában eddig osztozott, s elhagyhatja-e ama nyelvi közeget, ami élteti? A keleti szomszédoknál szelídebb feltételek közepette, valamelyest a lengyel kezdeményezések hatására, és messze megelőzve a nehezen éledő magyar ellenzék próbálkozásait vállalja a hatalommal vívott macska-egér harcot. Fegyvere az irodalmi nyilvánosság. Könyveket, tanulmányokat ad ki kevés példányban, gépirásos sokszorosítással. Ennyi is elegendő persze a szó hatalmi monopóliumának megtöréséhez. Félnék tőle és szívesen elszigetelnék még ama szűk értelmiségi körön belül is, ahová zárták. Pénz nélkül, kiadói eszközöktől megfosztottan leleményes szellemi kisiparosként dolgozik. Az esztétikáját használja, titokban ügyes profikat foglalkoztat, és a kész műveket kopott aktatáskájában maga szállítja, teríti, akár csak a mi boldogult Demokratánk szerkesztője és kiadója, Nagy Jenő. Néhányat illegális csatornákon keresztül külföldre juttat (ahol a magyar emigrációnknál sokkalta agilisabb barátai jókora publikációs, illetve terjesztői hálózatot működtetnek), s ekként állítja helyre az irodalmi élet vérkeringését. Közben nő valamelyest a föld alá kényszerített szerzők nemzetközi reputációja is, mivel a kijátszott tilalom csillámpora szikrázik fel alkotásaikon. Bár a nehezen szerzett hírnév senkit nem óvhat meg a tragédiától (Jan Patočka filozófust például annyira megviseli egy hosszan tartó rendőrségi kihallgatás, hogy belehal), némi védelmet mégis kínál a napi atrocitásokkal szemben. Ludvík Vaculík tevékenykedése szoros és átvitt értelmében egyaránt létfontosságú. Mégsem becsülik, sőt - amint ez gyakran tapasztalható - igyekeztetését megszokják, elvárják, majd gáncsolják is. Apránként, észrevétlenül szorítanak ki írói szerepköréből. Érzékeli a veszélyt, s merész lépésre szánja el magát: megtöri az állandósult veszélyhelyzet parancsolta tabut, és nem hallgat tovább. Realista prózában örökíti meg szűkebb környezete mindennapjait. Mintegy kifecsegi az illegalitásba kényszerültek titoktalan titkát, és megakadályozza, hogy majdan heroikus mesét költsenek tetteikről. Távolatosan gondolkodva súlyosan vét pillanatnyi érdekei ellen, de kényelmetlen helyzetbe sodorja ellenfeleit is, akik éppen azt hitetnék el a világgal, hogy nincs belső ellenzékük és értelmetlen az elnyomás kérdésének firtatása. Sőt a köz elégedett, mi több, példásan összhangzó politikai akarattal őket támogatja.

Naplóformát választ a szerző, ami sokszorosán és jelzetten reflektív, kiválóan alkalmas tehát az ugyancsak bonyolult kapcsolatok, sokrétű viszonyok ábrázolására. Írói nyersanyaga valószínűleg egy napról napra vezetett feljegyzéssorozat, melyet erősen megrostál, utólag formál, alakít. Bármennyire fikcionalizálja is azonban írói munkálkodása során, nem óvhatja meg az erkölcsi kifogásoktól. Már a naplókészítés pusztán ötletétől borsózik kortársainak háta. Jóllehet nemegyszer utal rá, kéziratlapjait milyen gondosan elrejt, mégsem lehet biztos abban, nem lelik-e meg egy házkutatás során. Amikor - lehallgatóberendezéseket feltételezve - lakásukon is csak írásban mernek egymással értekezni, efféle személyes adatokban bővelkedő, kényelmetlen érzelmi viszonyokat rögzítő feljegyzés ugyancsak ártalmas lehet. Szabad-e vállalnia ekkora kockázatot a hitelességért cserébe, és ha igen, vajon másokkal is megfizethető az ára? Olyan kérdések ezek, melyekkel a "szocialista tábor" valamennyi nácijának értelmisége szembesülni kényszerül. Csak kevesen elég merészek ahhoz, hogy kövessék Weöres Sándor 1956-os *Ars Poetica* jának ajánlatát. Hasonló helyzetben vészbírárságot alakítanak Fodor András barátai, és a cseh író kortársai sem érik be hanyag legyintéssel. Noha keményebb fából faragták őket magyar kollégáiknál, féltükben és hiúságukban ugyancsak kikelnek ilyesféle rágalmak ellen. Ám ezzel sem akadályozhatják meg,

hogyan a szerző bevégezze munkáját. És kiadását sem bízta kései utókorra, esztendővel a történet lezárta után megjelenteti a Petlicénél, hogy később a torontói Sixty-Eight Publishers (Josef Škvorecký emigráns kiadója) utánnyomja majd és terjessze világszerte.

Eddig észrevétlen rokonszenvezők és hivatali ajtók mögül kukucskáló ellenfelek lépnek a nyilvánosság elé hirtelen, a társadalom eleven lelkiismeretének kényelmetlen szerepébe szorult hősookról pedig sorra kiderül, hús-vér emberek maguk is. Hibákkal, gyöngeséggel vertek, üldözési mániától szenvednek (miközben üldözik őket) és szoronganak. Pontatlanok, feledékenyek, nem tartják be ígéreteiket. Füllentenek, szeretnek kérkedni, ostobán pöffeszkednek, s nemcsak egymást és a hatalmat, esetenként közönségüket is megtévesztenék (mivel ez a dolguk). Nagyravágyóak, tudatlanok, olykor ügyetlenek. Fontoskodnak, mogorvák és rosszmájúak, társaikra ütnek mindenben. Nyoma sincsen bennük az elvárt tulajdonságoknak, közelről nem éppen heroikus figurák. Egyszer-egyszer még a gyűlölt és reszketett hivatalosság képviselői is elviselhetők. Megértően villan tekintetük, alkalmanként szégyellik, amit művelnek. Ritkán lobbannak indulatra üldözöttjeikkel szemben, s ha gyilkosságra vetemednek, akkor sem személyes készletéből ölnek. Parancsra teszik, gyáván engedelmeskedve. Bár kapcsolatra lépni velük árulás, káromolni is fölösleges őket. Erkölcsileg megvetendő, amit művelnek, de emberek. Mást kíván a (politikai) verdikt? Előítéleteinkre rácsfol a tapasztalat. Ludvík Vaculík minduntalan panaszkodik, hogy torkig van már az élcsapat legendájával, és nem mentegetné tovább a tohonya többséget sem. Megelégedte a hasadt lelkű polgárok egyezkedését a hatalommal. Hanyatló büszkeségüket miért is őrizgetnék úgy, hogy néhány indulatos, kompromisszumra képtelen figurát tolnak maguk elé, kiknek önpusztító kiállására apellálhatnak majd lelkiismeretük ítélőszékénél. Olykor pedig még irigykednek is botcsinálta hőseikre, fájlalják népszerűségüket.

Hírelt eszméiktől csapdába ejtett művészek, hatalmuktól megfosztott politikai vezetők a kiszemelt áldozatok. Önhitük tartja fogva őket, ha nem akarják gyalázatosan elárulni és megcsúfolni, amit azidáig tettek, végleg búcsút vehetnek a sikertől. Holott alkotóként igencsak szomjúhozzák azt. Megrogygiant egzisztenciával, személyes biztonságérzet híján, szeretteik veszélyeztetésével és a megfelelő feltételek nélkül akár hivatásuk gyakorlásáról is lemondhatnak. Hasztalan keresnek egérutat, kibúvót nem kínál az emigráció sem. Akár lételemükről, a társadalomról, akár működési feltételükről, a tisztességről mondanak le, értelmiségi létük oda. Az 1968 után menesztett cseh funkcionáriusok sincsenek kedvezőbb helyzetben, peremre szorúlnak és stigmatizálódnak. Kilátástalan sötétben kell helytállnia, ki makacsul szembeszegül az idegen megszállókra támaszkodó, és rendíthetetlennek tűnő zsarnoki rendszerrel, ahol Hajnóczy szavaival: "sötét volt, mint egy fasírtban". Vajmi nehéz tárgyszerű, hiteles leírással szolgálnia ott, kivált akkor, ha modelljei maguk is berzenkednek a szerepléstől. Ludvík Vaculík megkísérli a lehetetlent, joggal véli ugyanis, a legfontosabb teendője az, és nem a társadalom közvetlen erkölcsi-politikai képviselete, illetve az irodalmi élet működtetése. Ezeket sem hanyagolja el, de - megjegyzéseiből kiolvashatóan - járulékos "szakszervezeti" feladatok gyanánt foglalkozik velük, kedvesegetten. Rühelli a kicsikart áldozatot, csupasz és bárki által bemutatható hősi gesztusok helyett az egyedül sajátját választja: ír. Kelet-európai sorstársaival szemben nem keres elegáns kibúvót a feladat alól. Eszébe sincsen mesének, kosztümös történelmi regénynek álcázni korrajzát, nem burkolja mondandóját a mellékbeszéd rétegjeinek tucatjaiba, fűtül a csoportérdekekre és egyéni érzékenységekre. Kegyetlenül szókimondó, legélesebben persze

magáról vall, mivel vigyáz rá, nehogy másra háruljon a terhek java.

Készülő művének várható megítélése felől nem táplál illúziókat. Tudja, miféle következménnyel járhat egy efféle vallomás, és az első kéziratoldalak láttán elhangzó baráti vélekedések igazolják feltételezéseit. Noha kétely marja, mégsem adja fel. Bár sejtelve sincs szerzőtársai, a párkák szándékáról, folytatja munkáját és éberren fürkészi az eseményeket, vajon mivel zárul majd krónikája. Az önmagát alakító szöveg posztmodern kánonja itt még eredeti helyén és szerepében tetszeleg, követése nem érzik ostoba kényszernek. Jogosan emelkedik beszédtemává az alkotás célja, módja és folyamata, mivel valóságos tétje van az önreflexiónak. Kényszerítő okok folytán (írói tisztességből, valamint számot vetve a modelleket érhető esetleges hátrányokkal) vonatkozó sorait rendre megmutatja a lefestetteknek, és reagálásukat aggályosan jegyzi. Valamennyiüket bevonja tehát az alkotás folyamatába, ami ésszerű következménye a választott naplóformának. Ez utóbbi hagyományosan tág teret nyit az elbeszélőhöz fűződő viszonyok gazdag megjelenítése előtt. Az efféle énközpontú próza korántsem szükségszerűen regény, még ha annak tekintik is gyakorta. Könnyen az intimitások körében ragad, és pillanatnyi érdekességű sajtóközlemények közé sodorhatja a Nagy Leleplezés vágyának publicisztikus hevülete (Zdeněk Mlynář egyébként rendkívül tanulságos történeti esszéje, A Kreml felől jő a fagy [nálunk AB Független Kiadó 1987], így válik harcos politikai pamfletté). Oldottságot, kötetlenséget sugallanak a naponta ismétlődő feljegyzések, mintha érzelmi szeszélyek, hirtelen fellobbanó, majd nyomtalanul elenyésző indulatok szülnék a művet, s a fegyelmező értelem bölcs megfontolásaira kevesebb szükség volna, holott itt sem kevésbé mérlegelendők szavaink. Sőt nélkülözhetetlen szigorú kontrolljuk, mivel egyedül az óvhat ficamoktól és félresiklásoktól, melyek ugyancsak fenyegetik egy napló feljegyzéseit. Túlzott megmunkáltságuk sem válik javukra, mind nagyszerkezetük, mind az elbeszélés ritmusa megsínyli, ha nyomtalanul elillan a legfőbb vonzerő: a spontaneitás. Ludvík Vaculík ügyel a töredékesség látszatára, nemcsak szerkesztői, dramaturgiai eszközökkel tagolja szövegét, a szólas világát is megkettőzi, amikor címszerepet játszat a tudatalattival. Cseh álmoskönyv ének kemény, torokszorító dokumentációján puhítana vele. Az álom mint a megoldhatatlan dilemmákra adott, eredendően őszinte, manipulatlan válasz azonban túlságosan kínáló írói módszer ahhoz, hogy alkalmazása ne tűnjék sablonosnak. A tapasztalati világ nyomasztó szürkéjében persze kedves színfolt egy-egy tarka vágykép. Kínzó félelmekről, lappangó késztetésekről árulkodik, miközben riasztó dübörgésével vagy édes csengettyűszavával megtöri a süketítő egyhangúságot. Korántsem meglepő tehát, hogy újabb időkben se szeri, se száma a pokolbéli látomásoknak, melyek tömegesen lepik el a folyóiratok lapjait, s gyakran öltenek irodalom alatti műformákat is. Némi rutin birtokában és a hozzáférhető tudományos gyűjtemények motívumainak felhasználásával tucatszám generálhatunk reaktív álmokat. Amióta minden elképzelhetőnél nagyobb gonoszságokat látunk ébren, hajdani dermesztő hatásuk oda, kulturális és társadalmi hátterük ismeretének hiányában pedig nehezen, vagy sehogyan sem értelmezhetőek a maguk teljes mivoltában. Hiába tudunk például a híd gazdag szimbólumvilágáról, ha Prágától távol nem is sejtjük, milyen képzettársításokat ébreszt a csehekben egy Károly hídi séta víziója.

A műbe foglalt élet alakjainak heves tiltakozása válaszút elé állítja a szerzőt. Döntenie kell: nyomásuknak engedve cenzúrázza-e saját szövegét? Intim kapcsolatai, a személyiségjogok tisztelete és korábbi ígéretei erre készítenék. Igazságérzete, valóságról alkotott szubjektív képének védelme, és a művészi szabadság - felettébb aktuális - tisztelete viszont ellene szól a

változtatásnak. Könyve záró harmadának sarkalatos kérdései így alkotástechnikaiak és erkölcsiek. Minél mélyebben átéltek, annál álságosabban tűndökölnek, hitelesítő fogásként pedig ördögien hasznosak. Semmi okunk kételkedni persze dilemmáinak őszinteségében, és akármennyire erőszakoltnak hasson is, vélhetően a probléma egyetlen lehetséges megoldását választja, amikor engedelmesen törli ugyan az inkriminált megjegyzések ama verzióját, melyet a véleményező kifogásol, rövid összegzés formájában azonban mégis visszaemeli őket. Az eredeti fogalmazványtól elütő, illetve külön jelzéssel ellátott azonos tartalmú szövegrésszel pótolja a hiányzókat, mintha kritikussai a mondottak formáján akadtak volna fenn, és nem az állításain. Írói eljárása támadhatatlan, elvégre nem tehet arról, ha az érintettek nem esztétikai kategóriákat használnak az elibük tárt írásmű megítélésekor, és privát szférájuk sérelmét olvassák ki mindenünnen.

Századunk második felében gyakori jelenség az efféle. Korábban az irodalom világot költő külső, valamint belső valószínűsítő törekvései dacára képzelt alakok kitalált szituációban igyekezett megjeleníteni a szerzői tapasztalatokat, elgondolásokat (jókorá botrányt okozva nem egy kulcsregénnyel), a kortárs széppróza viszont fél évszázada megvált a képzelettől, és törekvései mindinkább a szerzői élmények rögzítésére korlátozódnak. Mintha a fantázia eleve hiteltelenítené mondandóját, és a mese - mégoly ványadt - arany szála is bántón csillanna elő a valóság szövetéből. A társadalomtudományok felvirágzásával szigorodnak az ábrázolás követelményei, többé nem elegendő néhány találó vonás, lényeglátó megjegyzés. Világunk leírása terjedelmes ismeretanyagot követel, és ez nem helyettesíthető holmi beleérző, illetve átélő képességgel. Aprólékos munka nyomán különben is nehezen bontakoznék ki sodró látomás, a szavak sem szárnyalnának oly könnyedén. Megkövetelt hitelesítő elemeinek további gyarapodása viszont lassanként szétfeszítené a regény nagyvonalúan meghúzott, tágas kereteit is. Mentésének egyik útja-módja személyesebbé tétele, elvégre miben lehetünk jártasabbak saját históriánknál és környezetünkénél? A művész életformája önállósult, sajátos jelentésre tett szert: mintha eleve értéket teremtené attól, hogy ezzel vagy azzal tölti óráit, és többet követelhetne a társadalomtól. Ízig-vérig demokratára valló elgondolás ez: mindannyian élünk, ezért valamennyiünkben lehet író. Senki nem zárható ki a körből, talán mindönk erejéből telik egy regényes vallomásra. Ráadásul kellő olvasói érdeklődést biztosít, elvégre saját lehetőségeinket igazoljuk, ha lelkesen fogadjuk mások opusát. E merőben formális (ám annál divatosabb) feltételezés tartalommal telítődik, mihelyst valóságos alkotás szegmensévé válik. A siker - elméletileg - csupán a közismertség függvénye. Amennyiben előzetes népszerűsége teszünk szert (fölgyújtunk egy templomot vagy gyakorta látnak bennünket talk-show-kban), művünk kelendő lehet. A privilegizált helyzetére hivatásszerűen készülő művész pedig nemcsak szorgalmasan dolgozik, hanem a kor nyújtotta figyelemkeltési lehetőségeket is keresi. Megállapodott társadalmakban kalandor vagy beteg, éles történelmi szituációkban pedig kényszerűen azzal él, mit sorsa mért reá.

Ludvík Vaculík nem panaszkodhat a lépteit igazító égiek ostoba közönyére. Úgy érzi, túlságosan érdeklődésük homlokterébe került már, többet és mást várnak tőle, mint amire képes. Ám elegendő a kurázsija ahhoz, hogy szakítson szűkebb és tágabb környezetének diktátumával, s megtérjen igazi feladatához. Egyéni választásával visszas helyeztetbe sodorja a körülötte élőket, akik eztán vagy megtagadják viselt szerepüket, vagy nyilvánosan elhatárolódnak tőle. Demokráciában üdvözlendő is az efféle kezdeményezés, zsarnoki viszonyok közepette azonban tűrhetetlen kényszer. A világ hiteles ábrázolásával vajon mekkora

terhet róhat az író szeretteire, barátaira, ismerőseire? Hol a határ, melyet illik tiszteletben tartania még akkor is, ha csorbul miatta a bemutatás tökélye? A művészi megörökítés rangja és nyilvánossága kárpótolhat-e bárkit is magánszférájának sérelméért? Szabadsághoz és nyugalomhoz fűződő jogaink veszélyeztetése esetén különösképpen nehéz megadni e kérdésekre a helyes választ. Ludvík Vaculík gondosan vigyáz, nehogy ötletekkel szolgáljon a rendőri szerveknek, az alapvető konspirációs szabályok ismertetésével pedig óvatosságra inti korabeli olvasóját. Ne fecsegen lehallgatható telefonba, és odahaza is kerülje a szóbeli értekezést. Gyakorta említ megnevezni nem kívántakat monogrammal, vagy egyszerű betűjellel, fedett személyek esetén az sem ritka, hogy látszólag hanyagul, olvasóinak nem csekély fejtörést okozva cserélget keresztneveket. Noha a legkevésbé sem válnak alkotásának javára az efféle rideg, művészietlen eszközök, az adott viszonyok közepette okos óvatosságról tanúskodnak. De könyvének hőseit, a szűkebb környezetében élő, névvel jelölt ismerőseit mégsem fikcionalizálhatja teljesen! Egyes vonásait ugyan kiemelheti, esetleg másokkal pótolhatja, ám aligha gyúrhatja őket mesealakokká anélkül, hogy ne torzítana helyzetrajzán és állapotábráján. Az irodalmi jellemzés követelte minősítések nehezen egyeztethetők a köznapis érintkezés követelményeivel, és óhatatlanul feszültséget gerjesztenek ott és akkor, ahol és amikor az elbeszélő közvetlen személyes kontaktusba lép figuráival. Hogy igazak-e vagy sem állításai, az mindegy, amikor kontextusuk sérelmes emlegetettjei számára. Ám a tanúságtételek javához hasonlóan a Cseh álmoskönyv sem lett botránykövé, éppen ellenkezőleg, kegyetlen szókimondása miatt azon kevés munkák egyike, melyek híven idézik egy kivételes időszak utólag elképzelhetetlen légkörét.

Ludvík Vaculík naplóforma műve lényegesen gazdagabb a napi események krónikájánál. Megrajzolja a cseh társadalom portréját tíz esztendővel 1968 után, bemutatja a represszióktól és tehetetlenségérettől gyötrött értelmiség vergődését, a Charta '77-et aláíró, s ezért üldözött, gettóba terelt, nemegyszer bebörtönzött ellenzékiek kálváriáját. A különféle politikai és szociális rétegek ábrázolásán túl ügyel a kapcsolatok finomszerkezetére is, aprólékosan kimunkálja a házasság, a család, a szeretői és baráti viszonyokat. Kényszertársulások jellegzetes példáival szolgál (lásd a bérlőket vagy a léghuskaival lövöldöző szomszédságot), sőt - ha méltatlankodva is, de - kitér a harci érintkezés nem egy esetére, jelesül a Fisher nyomozótiszt vezette belügyi elnyomó apparátussal vívott küzdelmet is bemutatja. Ezek fölébe azonban az értelmes lét megannyi kérdése tornyosul. Naponta szembesül az alkotás összehasonlíthatatlanul fontosabb problémáival, melyeket éppen e munka segít megfogalmazni. Akként boldogulhat csak velük, ha racionálisan szemléli őket, ám a száraz ésszerűség olyan gyakorlatias megoldások felé terelné, melyek vállalhatatlanok. A tudatosan lefojtott, kontrollált indulatok emésztő érzelmi hiányt okoznak a narrátorban, noha a szerkesztő sejti, hogy a körülmények fullasztó sarából csupán azok ragadhatják ki elbeszélését. Fikciós szerelmi szálat sző tehát a napi feljegyzések és elmélkedések közé, és ennek révén vonja be az irodalomba a napló határ menti műfaját. Megelevenül a dermedt tablókép, lesz kiért, miért izgulnia a miliőtől idegenkedő, azzal még nem találkozott olvasónak is. Nem véletlenül foglalkoztatja annyira Josef Škvorecký akkortájt megjelent regénye: Az emberi lélek mérnöke. Írótársa fontos eszközre, használható eljárásra bukkant: egyik, szerzőnk által is honorált felfedezése a személyes izgalmak belopása. Amennyiben a valóság elválaszthatatlan részévé válik a mese, legfőbb elbeszélőjéről az íróra vetülő árnyék okozhat némi kellemetlenséget, ám ez csekély ár ahhoz képest, hogy mit nyerhet általa: irodalmiasan működik szövege.

Ludvík Vaculík teljesítménye majdnem hibátlan. Érzésekkel, gondolatokkal és reflexiók sokaságával úgy átfűti az 1979 januárja és 1980 februárja közötti jegyzeteiből készült kompendiumot, hogy regényként hat, vagyis teljes világ élményét kínálja olvasóinak. A szerencsés-szerencsétleneknek ismerős ez a cella, egykori gondjaikra eszmélhetnek a testes kötetben lapozgatván, őszinte irigységgel gondolván szamizdatoló cseh kortársaikra: lám, akadt köztük egy bátran előretökélő. Megírta és ekként rögzítette egészséges környezetben hamar feledésre kárhoztatott szorongásainkat, tépelődéseinket, visszatérő, ostoba félelmeinket. Jellegzetes életérzésünk majd' mindenik ösztetevőjét felfedezhetjük, újra ringatózhatunk a nekibuzdulások és letörések hullámain, ismét átélhetjük a paranoiás gyanakvás légkörét, melyet a kitartó üldözés varázsolt körénk, s váltig töprenghetünk: lezárult, lezárulhatott-e vajon ez az időszak, vagy idegeinkben ráng tovább, és bármennyire szeretnénk is, nem szabadulhatunk az emléktől soha? A Cseh álmoskönyv arról tanúskodik, milyenek voltunk egykor, a nem is olyan távoli múltban, merre húzódtak cselekvési és gondolkodási határaink, meddig terjedt a türelmünk, és honnét, mekkora sötétből kapaszkodtunk elő. Nemcsak történelmi önismerethez segít - akkor tankönyv volna -, és nemcsak a jövőnek dolgozik azáltal, hogy meggátolja a múlt szétmesélős kisajátítását, hanem egy eleven emberi világ önálló kalauza. Körtevéyessy Klára hatalmas munkát végzett az átültetések, Fazekas József névmagyarázatait pedig kisebbfajta lexikont pótolnak és a magyar olvasó nélkülözhetetlen segédletei. Ismét egy közép-európai alpművet jelentetett meg méltó köntösben a pozsonyi Kalligram Könyvkiadó, köszönet érte.

Kérjük küldje el véleményét címünkre: nvilag@c3.hu